

Foto: Maarten Mooijman

De ongepubliceerde boekencollectie van Bibliotheek Utrecht

Jouw boek in de bieb!

En of openbare bibliotheken nog iets totaal nieuws kunnen bedenken. De Bibliotheek Utrecht heeft dit jaar een absolute wereldprimeur: een collectie van ongepubliceerde boeken. Het Boekenspektakel moet zorgen voor unieke ontmoetingen tussen schrijver en lezer, vertelt directeur Deirdre Carasso.

TEKST: MAARTEN DESSING • FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Het begon allemaal met een podcast. Of beter gezegd: met een boek. Deirdre Carasso, directeur van de Bibliotheek Utrecht, legt het aan het begin van het gesprek direct op tafel: *The Abortion* van Richard Brautigan, oorspronkelijk in Amerika verschenen in 1971 en nog hetzelfde jaar onder de titel *Vida* uitgebracht in

Nederlandse vertaling. Daarin beheert de hoofdpersoon een bibliotheek van ongepubliceerde manuscripten.

'En die is daarna dus echt gerealiseerd', vertelt ze. 'Toen ik hier ongeveer een jaar werkte, hoorde ik daar een podcast over. Initiatiefnemer van The Brautigan Library, zoals hij het noemde, is Todd Lockwood, die een heel mooie slogan verzong voor dit type bibliotheek: A Very Public Library. Hij deed dat alweer meer dan dertig jaar geleden, maar de bibliotheek bestaat nog steeds, tegenwoordig in het Clark County Historical Museum in de staat Washington.'

Nog democratischer

Carasso was direct geïnspireerd. 'Dit moeten wij ook hebben! dacht ik. Vanaf het moment dat ik overstapte uit de kunstwereld, vond ik het een verademing dat de bibliotheek zo democratisch is. Kunstmusea selecteren heel streng wat ze opnemen in de collectie en presenteren aan het publiek. Maar een bibliotheek zo groot als Utrecht kan gewoon 99% van wat er verschijnt aankopen.'

Door ook onuitgegeven verhalen te presenteren, wordt de bibliotheek nóg democratischer.'

Alleen: hoe moest de Utrechtse bibliotheek van ongepubliceerde manuscripten dan functioneren? 'The Brautigan Library is eigenlijk heel klein. De fysieke collectie bestaat uit 317 boeken, die zijn verzameld in de jaren tot 1996. Sindsdien zijn er geen papieren boeken aan toegevoegd. Twintig jaar later kwam er wel een digitale collectie bij, maar ook daar worden maar een paar titels per jaar aan toegevoegd. Het is een gestolde collectie. En ik wilde juist een levende collectie.'

Kleurrijke wirwar

Sinds 25 januari is de droom werkelijkheid geworden. Die dag opende in de hal van de centrale vestiging aan het Neude, op de plek waar tot voor kort de afdeling reizen stond, *Het Boekenspektakel* voor het publiek. Het is een installatie vol boeken, ontworpen en vormgegeven door DeVrijerVanDongen en Loudmouth, die – blijkt uit de foto's die Carasso tijdens het gesprek in december toont – met een kleurrijke wirwar van buizen en stellages direct de aandacht trekt.

'Als je zo'n bijzondere collectie neerzet, kun je niet zomaar een paar kastjes inrichten, weggestopt ergens tussen de duizenden andere kasten', licht ze toe. 'Alsof het een soort minibieb is, waar bezoekers toevallig tegenaan kunnen lopen en alleen iets uithalen als ze echt geïnteresseerd zijn in de schrijver of het onderwerp. Dan wordt het in de praktijk weinig meer dan een depot van ongepubliceerde boeken zoals The Brautigan Library feitelijk is.'

Wél authentiek

In plaats daarvan wordt de collectie vol in de spotlights gezet. 'We hebben al die schrijvers die met zoveel liefde een uniek boek hebben geschreven, een groots podium gegeven in die fantastische bibliotheek Neude in het centrum van Utrecht. Dát moet het uitstralen. Als je dat doet – iets groter maken, zoals ik in de museumwereld heb geleerd – maak je mensen nieuwsgierig en krijg je ze daadwerkelijk in beweging.'

Zo kan de één-op-één-ontmoeting tussen schrijver en lezer ontstaan waar Carasso op uit is – als een mengvorm tussen de mensenbieb en een reguliere bibliotheekcollectie. 'Het verhaal is misschien niet fantastisch opgeschreven of strak geredigeerd, maar wél authentiek. Wél met urgentie verteld. En daarom de nieuwsgierigheid waard van iedere lezer die zich daarmee wil verbinden. Niet voor niets hebben we de belofte gedaan: voor alle schrijvers een lezer.'

Humeur van de lener

Hoe werkt *Het Boekenspektakel*? De boeken in de installatie – waar plek is voor tweeduizend boeken tegelijkertijd – zijn niet geordend op auteursnaam of onderwerp. Dat heeft weinig zin. Geen gebruiker kan ook worden getriggerd door een vijf sterren-recensie, aanbeveling van de buurman of blurb op het omslag. Niemand kent de boeken immers. 'Je hebt niet de gebruikelijke aanprijzingen die je het idee geven dat je het boek moet lezen', zegt Carasso.

Foto: Isabelle Cornet

Uitgangspunt is daarom het humeur van de lener. Waar heb je vandaag zin in? Op een centrale zuil beantwoord je in een beslisboom een aantal vragen die je leeshonger terugbrengt tot één specifieke categorie. Er zijn er in totaal zes die allemaal een eigen kleur hebben: "Inspirerend actief" (oranje), "grappig luchtig" (paars), "dromerig magisch" (geel), "verdiepend confronterend" (rood), "avontuurlijk gedurfd" (grijs) en "warm hoopgevend" (lichtgroen).

Witte papieren zakjes

Wie bijvoorbeeld op de vraag *Wat zoek je vandaag in een boek?* antwoordt: 'herkenning', wordt via een pijl naar deze vervolgvraag gestuurd: *Als je in gedachten dwaalt, zoek je dan vooral rust of juist chaos?* Kies je voor chaos ('hoe meer prikkels, hoe beter'), dan gaat het verder met: *Ben je op zoek naar een diepgaande ontdekking of een inspiratie om zelf iets te creëren?* Het eerste leidt naar "verdiepend confronterend", het tweede naar "inspirerend actief".

Vervolgens ga je naar de bijbehorende kast. Door via het buizenstelsel de corresponderende kleur te volgen, kom je er vanzelf. Daar moet je je laten verrassen. Alle boeken zitten in witte papieren tasjes. Dat is, aldus Carasso, ingegeven door de praktische overweging dat ongepubliceerde boeken bij uitstek geen standaardmaat hebben, maar het levert in praktijk een blind date met een boek op (hoewel je een tasje na een vluchtige blik natuurlijk altijd kunt omwisselen).

Driehonderd

Bij de inleverdagen die de bibliotheek sinds begin november in filiaal-Neude, maar ook bij bibliotheken elders in het land (Het Eemhuis, Forum en OBA Oosterdok) heeft georganiseerd, is de schrijvers via een vergelijkbare beslisboom gevraagd in welke categorie hun boek thuishoort. Zelf alles lezen is ondoenlijk. 'En het

Foto: Isabelle Cornet

Foto: Isabelle Cornet

mooie is dat we in iedere categorie ongeveer evenveel boeken innamen.'

Drie inleverdagen waren er tijdens het gesprek geweest, die al driehonderd exemplaren hadden opgeleverd. 'Het was zo fantastisch om te zien wie er allemaal boeken kwamen brengen. Niet zozeer de schrijvers die heel graag gepubliceerd willen worden en dit project als een opstapje zien. Het mag natuurlijk: hopen dat je ontdekt wordt. Het zou ook leuk zijn als het gebeurt. Maar dat is de bedoeling noch van ons noch van, zo bleek, de meeste schrijvers die meedoen.'

Regiotaxi uit Venlo

Op de site van bibliotheek Utrecht staat een hele verzameling portretten van schrijvers. Saïd, die opgroeide in het Rif-gebergte, op zijn 28e naar Nederland kwam en in klassiek Arabisch zijn levensverhaal opschreef. Sabine, die promoveerde op een proefschrift over de beeldvorming van Spanjaarden in de literatuur tussen 1554-1621. Inneke, die een dichtbundel maakte waarvoor kleindochter Fleur het omslag schilderde. Enzovoort. (Zie de kaderteksten, red.)

'Het zijn gewoon mensen die van schrijven houden. Mensen van alle leeftijden, uit alle sociale klassen en uit het hele land – een senior kwam zelfs met een regiotaxi uit Venlo. Sommigen schrijven al heel lang, terwijl anderen er juist mee begonnen toen ze van Het Boekenspektakel hoorden of dat als aanleiding zagen om hun boek eindelijk af te maken. En het is niet alleen maar geschreven tekst. Een meisje van elf heeft haar pianocomposities gebundeld en geïllustreerd.'

Geen uitleentermijn

Ook als bibliotheek functioneert Het Boekenspektakel zo democratisch als maar kan. Iedereen mag een boek lenen. Een lidmaatschap of inschrijving bij de gemeente Utrecht is niet vereist. Mede daarom is er geen uitleentermijn. Wie vanuit Enschede een dagje Utrecht doet, mag het boek langer houden. 'Lukt terugbrengen niet, dan vragen we lezers het terug te sturen. Omdat bibliotheekboeken weleens kwijt raken, hebben we schrijvers ook gevraagd geen uniek exemplaar in te leveren.'

Wel zit er een "terugbrengkaart" in ieder tasje – in formaat A5. Op de voorkant heeft de schrijver een persoonlijke boodschap geschreven. 'Hij of zij kan het tasje ook *customizen* door er een chocoladereep bij te doen of een brief te schrijven', vertelt Carasso. Op de achterkant wordt de lezer in het Nederlands en Engels uitgenodigd om een korte reactie te schrijven. 'Die bezorgen wij uiteraard zo snel mogelijk bij de schrijver.'

Bewust analoog

In theorie had deze communicatie ook digitaal gekund. Dat zou wellicht ook veel makkelijker zijn geweest. Maar nog los van het feit dat een apart systeem optuigen voor de bibliotheek van ongepubliceerde boeken al gauw in de papieren loopt ('superkostbaar!'), is Het Boekenspektakel bewust analoog opgezet. Het gevoel van echtheid en authenticiteit dat het oproept, past het beste bij het concept van een persoonlijke ontmoeting tussen schrijver en lezer.

'De afdeling collectie vond het hartstikke leuk om bij het uitdenken van de werkwijze helemaal terug te gaan naar vroeger. Met stempels, kaartenbakken, noem maar op. Want zo gaat het uitlenen. Aan de tasjes hangen uitleenkaarten, daar stempelt de lener de dag van uitlenen. Daarna laat hij de kaart achter in het Boekenspektakel. Het team van twintig vrijwilligers bewaart die kaarten en houdt zo overzicht van alle uitleningen.'

Impactdoel

Het Boekenspektakel is nadrukkelijk geen gimmick die de bibliotheek heeft gelanceerd, omdat de directeur toevallig een

idee had. De bibliotheek van ongepubliceerde boeken past in de missie om de Bibliotheek Utrecht samen met Utrechters te maken. Ook past het in de verandertheorie die enkele jaren geleden is vastgesteld. Impactdoel 2 is: *Utrechters lezen en schrijven met plezier, omdat dit bijdraagt aan hun algemene ontwikkeling en zelfredzaamheid.*

'We hebben ook al twee jaar in Overvecht een Geheime Schrijfschool voor kinderen en jongeren', zegt Carasso. 'Toneelschrijvers, rappers, radiomakers en anderen geven daar in heel kleine groepjes creatief schrijven. Ook deze collectie moet inspireren en stimuleren tot schrijven. We gaan dus programma's maken rondom schrijven. En er staat bij Het Boekenspektakel een zitje, met daar een plankje boeken over leren schrijven.' Wat het allemaal wordt, moet blijken. 'Dat gaan we zelf ook ontdekken. Mijn ervaring is dat als je een initiatief neemt, mensen daar op een gegeven moment zelf dingen bij gaan bedenken. Zeker als je mensen bewust de ruimte voor hun eigen creativiteit geeft. Dat bleek ook bij ons Huis van Actief Burgerschap. We hebben gezegd: dit is jullie ruimte, jullie mogen beslissen wat hier gebeurt en dan gebeurt er ook van alles. Wij begeleiden en faciliteren dat proces alleen.'

Ophalen

Sowieso heeft Carasso géén idee wat ze – in aantallen – van Het Boekenspektakel kan verwachten. Hoeveel mensen zullen de komende maanden en jaren hun boek inleveren? Anderhalf miljoen Nederlanders schrijven in hun vrije tijd, maar hoeveel werken hun teksten uit tot boek? En hoeveel willen die afstaan aan de bibliotheek? Als een boek wordt teruggebracht en er is geen plek in de installatie, mag de schrijver het komen ophalen. Zal dát ooit nodig zijn?

Moet je dan aan de criteria sleutelen, zoals na de lancering van het project direct is gebeurd? 'Aanvankelijk mochten ingeleverde boeken geen ISBN hebben. Maar we merkten bij het inleveren dat veel schrijvers die toch aanvragen, ook als ze helemaal geen intentie hebben om het te verkopen. Daarom mag de oplage nu maximaal honderd exemplaren zijn. Maar ongepubliceerd blijft ongepubliceerd. Als een boek een uitgever krijgt, halen wij het uit de collectie.'

De Nieuws BV

En hoeveel boeken zullen een lezer vinden? Onmogelijk te voorspellen. Het Boekenspektakel kreeg tijdens de eerste inleverdagen ontzettend veel aandacht. 'Je merkt aan alles dat het een snaar raakt. Een bericht van mij op LinkedIn over de inleverdagen kreeg bijna 5000 likes en 450 comments en meer dan 150 reposts. Echt ongekend, dat heb ik nooit meegemaakt. Ook kwamen veel media langs: van *AD* en *Trouw* tot radioprogramma De Nieuws BV van BNNVara.'

Maar zij weet óók dat dat niets zegt over het gebruik. 'Toen wij een campagne hadden rond de slogan: *Wij zetten liever meningen naast elkaar dan tegenover elkaar*, bracht een collega boeken met tegenovergestelde visies bij elkaar, in een pakket met een roze strik erom. Denk: Israël en Palestina, koken met e-nummers en puur koken, voor en tegen vaccineren. Die display

ging helemaal viral. Maar: er werd weinig uitgeleend. Dus ook nu kan ik alleen zeggen: we gaan het zien.'

Een kijkje achter de schermen op 24 maart

Interesse in Het Boekenspektakel achter de schermen? Bibliotheek Utrecht organiseert 24 maart in de middag een informatieve bijeenkomst voor collega's. Wil je erbij zijn? Stuur een mailtje naar directie@bibliotheekutrecht.nl.

Foto: Maarten Mooijman

Foto: Maarten Mooijman

Enkele schrijvers van Het Boekenspektakel

TEKST: BIBLIOTHEEK UTRECHT •
FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Foto: Mischa Mannot

Safiya

'Mijn dichtbundel heet *Plassen met de deur open*. Veel van de gedichten gaan over liefde en geluk en ongemakken die we ervaren. Ik denk dat ik romantisch ben aangelegd, ik ben ook trouwambtenaar. Toen *Jouw boek in de Bieb* voorbijkwam dacht ik, dit is mijn kans! Het zet je in de actiestand en is laagdrempelig. Ik ben niet de nieuwe Toon Tellegen, maar nu komt mijn dichtbundel wel gewoon in de bibliotheek te liggen! Ik hoop dat een lezer zich straks herkent in een gedicht van mij. Dat er op die manier een kleine connectie ontstaat met iemand die ik niet ken, zonder dat ik het weet.'

Foto: Isabelle Cornet

Dave

'Ik schreef eerst alleen voor mezelf. Toen ik laatst een proefdruk van mijn dichtbundel ging printen in de bibliotheek, zag ik ineens dit initiatief en dacht: dit is een teken! Creatief bezig zijn is een uitlaatklep voor mij. Hoe meer ik daarmee bezig ben, hoe gelukkiger ik ben.'

Foto: Isabelle Cornet

Hannah

'Er zitten allemaal liedjes in *Happy Piano* die ik zelf heb bedacht. Ik hoop dat andere kinderen het leuk vinden en dat ze er beter van leren pianospelen.'

Foto: Daniëlle van Rossum

Kleindochter Fleur en oma Ineke

Ineke: 'Ik schrijf veel sinds ik een computer heb. Vroeger niet, toen zette ik de letters altijd verkeerd om neer. Op de computer kan ik het gewoon opnieuw typen. Mijn dichtbundel heet *Gouden Glinsteringen*, mijn kleindochter Fleur maakte schilderijen voor de kaft. Ik schrijf alledaagse en spirituele stukken over het leven. De aarde is zo mooi, en wij verfrommelen het! Met schrijven zoek ik verbinding. Ik hou van boeken. Je leert dat mensen het ook anders zien. Dan krijg je verdraagzaamheid. Ik ben opgegroeid in Utrecht, ging altijd met mijn opa mee postzegels kopen in het oude postkantoor. Ik vond het toen al zo'n mooi pand. En dan ligt daar straks mijn boek... Enig!'

Foto: Isabelle Cornet

Saïd

‘Ik ben best zenuwachtig, mijn boek staat al vijf jaar thuis en straks kan iedereen het lezen! Het heet *Droom en schip* en is het verhaal van mijn vriend en mij. Wij komen uit het Rifgebergte in Noord-Marokko. Als elfjarigen gingen we altijd naar de haven om naar de boten te kijken. We fantaseerden dan dat wij ooit op die boot naar Europa zouden gaan. Op mijn 28e kwam die droom uit. Toen dacht ik, waarom ga ik geen boek schrijven over mijn levensverhaal? Een stem in mijn hoofd zei dat ik geen schrijver was. Maar het is me toch gelukt. Het is in klassiek Arabisch geschreven. Mijn droom is dat iemand de verhalen vertaalt naar Nederlands.’

Foto: Isabelle Cornet

Tiemen

‘*Geef de dag een naam* is een coming of age verhaal over een jonge student, een einzalgänger. Hij ontmoet een meisje op wie hij verliefd wordt en die hem uit zijn isolement trekt. Het verhaal speelt zich af op één dag. Ik vind het mooi om een wereld op te tuigen en daarin te verblijven. Ik kan helemaal verdwijnen in verhalen. Het is super moeilijk om als beginnend schrijver een manuscript gepubliceerd te krijgen. De lat ligt hoog. Dit is een plek waar je werk toch een podium krijgt. En niet alleen voor het kleine groepje schrijvers dat kan publiceren.’

Foto: Ton C. Kroon

Harriët

‘Pluis is het koosnaampje uit mijn jeugd. Dat werd als vanzelf ‘tante Pluis’, toen mijn nichtje Julia geboren werd. Voor haar maakte ik een boekje in de stijl van nijntje: *De jas van tante Pluis*. Daarover schreef ik een brief aan Dick Bruna en tot mijn grote verrassing nodigde hij me uit in zijn atelier! Op een zonnige ochtend heb ik daar het boekje aan hem voorgelezen. En hij heeft het op zijn beurt gesigeneerd. Nu staat het boekje van tante Pluis samen met de boekjes van ‘ome Dick’ in de bieb van Utrecht: de stad waar ze allebei zijn geboren en getogen. Nijntje zou zeggen: ‘hoi hoi, dat is fijn!’

Foto: Isabelle Cornet

Sabine

‘Mijn proefschrift gaat over de beeldvorming van Spanjaarden in literatuur rond 1554-1621. In deze periode vond de Tachtigjarige Oorlog plaats. Nederlanders vochten tegen de Spanjaarden. Ze werden afgebeeld als bloeddorstige soldaten. Maar er waren ook positieve beelden van dappere Spaanse ridders en wijze koningen. En de toneelstukken van Félix Lope de Vega waren op een gegeven moment populairder dan die van Joost van den Vondel. Ik vind het belangrijk dat kennis verder komt dan de academische wereld. Doordat mijn proefschrift op deze openbare plek ligt hoop ik dat dat gebeurt. En: wie schrijft die blijft. Het is een manier om je stem te laten horen.’